

STRATA IDEÁLU AJ SÚKROMIA | Úvodník

Kritika oslavuje svoje 20. výročie po druhý raz vďaka bohatej odozve oslovených autorov, aby odporúčali a okomentovali text, ktorý ich ovplyvnil a stále v nich rezonuje. Nie všetci dokázali vybrať jeden text. „To je úloha pre bohov...“ píše napríklad Martin Bútora. Väčšina textov v tomto čísle je dlhšia, občas sme museli krátiť alebo sme spolu vybrali text kratší od toho istého autora ako v prípade Ivana Štrpku (Borges) či Willa Mullinsa (Cassirer).

Najdlhší text je od kanadského filozofa Charlesa Taylora z roku 1991, a samozrejme, ten sme nekrátili. Veď v *Kritike* vychádza prvýkrát v anglickom origináli! Profesor Taylor ho pôvodne napísal pre viedenský *Transit*, kde vyšiel v nemeckom preklade. Podľa redaktora *Transitu* Klausu Nellen, ktorý nám článok odporúčal, Taylor niekedy v roku 1995 dokonca od neho žiadal originál, pretože svoju elektronickú verziu stratil. Nellen mal len fotokópiu, a keďže scan ešte neexistoval a prepisovanie bolo komplikované, článok vychádza po štvrtstoročí v angličtine až v *Kritike & Kontext*.

Taylorova esej síce reagovala na historické udalosti po páde komunistických režimov, no jeho analýza je podnetná aj dnes, varuje pred unáhlenou eufóriou a obáva sa návratu démonov z minulosti. Režim padne za pár dní, mentalita ľudí sa mení po desaťročiach a démoni sa vrátia vždy, vo vedomí či podvedomí. A tak dnes sú mnohí rozčarovaní z vývoja v krajinách, kde príchod demokracie po roku 1989 obyvatelia od šťastia masovo vítali so slzami v očiach. Úprimne verili, že pravda a dobro zvíťazia nad lžou a nenávisťou. Nestalo sa. Cynici môžu tvrdiť, že verili naivne. Určite, každá politická eufória je a bola v dejinách len prechodná a krátkodobá.

Avšak západná civilizácia zakladá svoje morálne ukotvenie, svoju vyspelosť meria práve vďaka takýmto pozitívnym udalostiam, ideám a nádejam. Myslitelia, štátnici, hrdinovia či proroci tvorili, reflektovali morálne hodnoty alebo dúfali v lepšiu budúcnosť cez prizmu takýchto euforických historických epizód. Tieto idey prenesené do politiky sa často zvrhnú a výsledkom bolo a je ľudské utrpenie. Je to však cena, trpká, krutá, ale asi nevyhnutná, pri hľadaní lepšieho sveta, po ktorom zraniteľná a skúšaná ľudská duša túži.

Spoločnosť bez ideálov sa dostáva do vegetatívneho, bezcieľneho štádia a postupného úpadku, tak ako to bolo v prípade všetkých veľkých civilizácií. Paradoxne, na jednej strane, liberálni myslitelia si uvedomovali nebezpečnosť, hľadania ideálu, jeho multiplicitu u jedných a vyhranenosť u druhých. Aj preto jedna z definícií liberalizmu, ako píše John Gray, hovorí že liberálna demokracia – režim rešpektujúci práva, slobodu a spravodlivosť jednotlivca – nemá mať cieľ, konečnú destináciu, kde cieľ určuje pro-

striedky. Ľudské bytosti vedia byť netrpezlivé a sú ochotné v dobe úpadku a krízy revolučnou, teda aj násilnou cestou urýchliť či ukončiť dejiny, aby osobne zažili dosiahnutie cieľa, eufóriu či iluzórny ideál. A často sú ochotné deštruovať a dokazovať všetko na tomto svete, aby dosiahli slávu či metafyzickú spásu vo večnosti.

Na druhej strane, liberáli sa musia vyrovnáť s dôsledkom, že úpadok hodnôt, bezcieľnosť, strata empatie k druhému, kompenzácia konzumom a frustrácie z banalít, paralyzujú spoločnosť a ľudská existencia stráca zmysel.

Aj to je posun, ktorým prešiel Charles Taylor, dnes najvýznamnejší žijúci filozof, ktorí sa postupne a otvorene vrátil k viere a vidí v náboženstve možnú odpoveď na otázky, ktorých znenie ani presne nepoznáme.

Som rád, že vďaka odporúčaniam Ivety Radičovej uverejňujeme zároveň v tomto čísle už klasickú kapitolu o demokracii od Anthonyho Giddensa. Rovnako zaujímavý je príspevok srbského filozofa Obrada Savića, ktorý vybral úryvky z knihy Petra Sloterdijka o zúrivosti v ľudskej psychike, a teda aj o jej vplyve na verejný život. Carl Henrik Fredriksson – dlhoročný šéfredaktor európskeho kultúrneho internetového časopisu www.eurozine.com, pri ktorého zrode bola aj *Kritika & Kontext* – odporúčal esej, ktorú predniesol na konferencii združenia EUROZINE vo Viľňuse v roku 2009 vtedy ešte relatívne neznámy Timothy Snyder. Táto prelomová prednáška ho do určitej miery odštartovala do dnešnej pozície jedného z popredných svetových *public* intelektuálov.

Aj v tomto čísle odporúčam text Milana Kunderu z knihy *Zradené testamenty*. Autorove myšlienky o potrebe chrániť si súkromie vyznievajú dnes takmer prorocky. Jeho strata nielen ničí jednotlivca, ale, ako vidíme dnes v USA a EU, podkopáva základy liberálnej demokracie.

Na záver vás určite potešia fotografie z histórie *Kritiky*, vtipná korešpondencia s Kornelom Földváriom, ukážka z milých pohľadníc Ľudvíka Vaculíka či zopár textov z archívu *Kritiky*, ktoré sa do časopisu z rôznych dôvodov nedostali.

SAMUEL ABRAHÁM